

Суперечність інформації

Суперечність інформації – наявність у певному **джерелі інформації** або в різних джерелах **тверджень, суджень, фактів**, які заперечує якісь інші твердження, судження, факти.

Суперечність інформації виявляється в усному чи писемному мовленні передусім у тому, що автор свідомо чи випадково про одне й те ж говорить зовсім протилежно, наприклад: «*Книги треба читати. ... Книги не треба читати*»; «*Уперше книжка “Кобзар” Тараса Шевченка була надрукована 1840 року*». ... «*Уперше книжка “Кобзар” Тараса Шевченка була надрукована 1860 року*»; «*Сміх дуже корисний для людини. ... Сміх дуже шкідливий для людини*» тощо.

Виявляти таку суперечливу інформацію в **усних чи письмових джерелах інформації** – надзвичайно важливе вміння вправного слухача чи читача. Так само, як не менш важливим умінням, є спроможність у власному мовленні не надавати іншим якоїсь суперечливої інформації.

Що ж треба робити, щоб виявляти суперечливу інформацію або самим не надавати суперечливої інформації іншим?

Звернімося до твору-опису, який створила твоя однолітка (назвімо її Марічкою) про свого песика.

У мене є пес. Його звали Барсик. Йому вже три роки. Я його дуже люблю. У Барсика біла шерсть, великі вуха й розумні очі. Він жвавий і дуже-дуже гавкучий. Ми часто з ним граємося, але інколи він боляче мене кусає. Я його дуже не люблю.

Що не так у цьому описі? – Звісно ж, те, що Марічка, пишучи про свого песика, на початку твору повідомила: «*Я його дуже люблю*», натомість у кінці твору написала протилежно: «*Я його дуже не люблю*». Отже, у творі дівчинки виникла **суперечність**.

У нас, як читачів твору, виникає питання: так любить дівчинка свого песика чи не любить?

Ми можемо припустити, що якесь із тверджень Марічки про свого песика є правдивим, істинним, а якесь – хибним. Яке ж саме із цих тверджень є істинним? – Якщо ми ще раз уважно прочитаємо Маріччин твір, то зрозуміємо, що істинним є твердження: «*Я його дуже люблю*», а хибним: «*Я його дуже не люблю*».

До такого висновку ми дійдемо, зрозумівши, що в кінці свого твору Марічка випадково не змогла точно висловити свою думку. Якби вона написала так: «*Коли Барсик кусається, я його дуже не люблю*», то у творі все б стало гаразд і не було б ніякої суперечності. Ми б тоді зрозуміли її думку правильно: Марічка взагалі-то дуже любить Барсика («*Я його дуже люблю*»), але в окремих ситуаціях (коли він кусається) – вона його дуже не любить.

Увага!

Іменник **суперечність** має такі **синоніми**, як: **суперечливість, розбіжність, неузгодженість, незлагодженість, контроверза та антагонізм**.

Натомість слово **протиріччя**, яке інколи використовують мовці як заміник слова **суперечність**, є **помилковим**.

Архаїзми

Суспільство розвивається, а разом із ним поступово змінюється і мова, якою говорять люди, зокрема «старіють» і виходять з ужитку деякі слова, а натомість – з'являються інші. Наприклад, ще в другій половині ХХ століття вживали таке слово, як *ЕОМ* – це скорочення від слів *електронно-обчислювальна машина*. А тобі вже, мабуть, і не доводилося його чути, бо замість нього наприкінці ХХ століття почали вживати інше слово – *комп'ютер*, а потім у нашій мові з'явилися ще й інші слова на позначення різновидів комп'ютерів, як-от: *ноутбук*, *планшет*, *айпад*, *айпед*. Уяви-но собі тільки, що ще може з'явитися за кількадесят років?! А все тому, що мова живе й розвивається: щось у ній постійно народжується, щось – квітне, а щось старіє і поступово вмирає.

Оцей процес «старіння» слова та його витіснення іншим якимось словом називають **архаїзацією**. А саме застаріле слово – **архаїзмом**. Хоча **архаїчними** можуть бути не тільки слова.

Архаїзми (від давньогрецького *ἀρχαϊσμός* – застарілий вислів) – **морфеми**, **слова** чи **форми слів**, **вирази**, які на певному етапі розвитку суспільства вийшли з **активного вжитку**, а замість них мовці поступово почали вживати інші мовні одиниці зі схожим значенням.

ДЕСНИЦЯ, і, ж., заст., книжн., уроч.

Тлум. 1. Права рука, а також рука взагалі.

* Ілюстр. 1. Огорнутий багрянцем опанчі, Тримаючи десницю на мечі, Данило їхав (М. Бажан);

* Ілюстр. 2. * Образно. Двох полонених .. поставлено перед Ібрагімом, який був тепер султановими очима, вухами і устами, був волею султановою і його караючою десницею (П. Загребельний).

Застарілі слова (архаїзми) здебільшого включають до **загальномовних тлумачних словників**, роблячи біля відповідних слів помітку «застаріле» – «*заст.*», а от про застарілі морфеми чи форми слів, а також архаїчні вирази ми дізнаємося з інших якихось джерел – від старших людей або з мовознавчої літератури.

Ось приклади деяких **слів-архаїзмів**.

уста – губи
ланіти – щоки
рамена – плечі
барки – плечі
вия – шия
шуйця – ліва рука
десниця – права рука
ошуйцю – ліворуч
одесню – праворуч
живіт – життя
перст – палець
глаголити – говорити
глагол – слово

ректи – говорити
річ – промова
глас – голос
прах – порох
зріти – бачити
толмач – перекладач
пійт – поет
братова – сестра чоловіка
синовець – син брата
чадо – дитина
нетій – племінник
панотець – батько
паніматка – мати

пашпорт – паспорт
аспид – дракон, змія, лиходій, чорт
бісний – скажений, шалений
красний – гарний
роля – роль
стіл – престол
ралець – подарунок
гаплик – застібка для одягу
герба – трава
епістоля – лист, послання
елей – оливкова олія
єдваб – шовк
вакації – канікули
альярм – тривога
гамазей – склад
аероплан – літак

рать – військо
брань – війна, битва
враг – ворог
вікторія – перемога
тестамент – заповіт
аплікувати – застосовувати
гряде – іде
лядь – міра довжини
лікоть – міра довжини
око – міра ваги (пригадай, як ми інколи просимо насипати на око)
всує – дармено
зело – дуже
оний, онакий – інший, інакший
понеже – бо, тому що
єсть – є

Деякі слова-архаїзми вживаються лише як частина давніх **фразеологізмів**, наприклад: *во врем'я оно* (=колись давно, у ті часи), *многая літа* (=багато років – так кажуть у привітаннях, наприклад, із днем народження), *святая святых* (=щось найважливіше), *не йняти віри* (=не вірити), *три чисниці до смерті* (=про людину, яка зовсім ослабла; *чисниця* – це три нитки).

Застаріти – це не означає зникнути зовсім. **Архаїзми**, насправді, продовжують жити у творах **усної народної творчості (фольклорі)**, у творах **письменників минулих часів**. А також у нашому власному мовленні, понеже ми й зараз ми доволі часто використовуємо застарілі мовні одиниці з певною **комунікативною метою**, зокрема:

- з метою створення **ефекту давнішності** під час зображення минулих часів;
- з метою створення **ефекту піднесеності, урочистості** усного чи писемного мовлення (наприклад, під час промов чи привітань);
- з метою створення **комічного, іронічного ефекту** в певних ситуаціях спілкування.

Уяви, наприклад, що тобі треба когось привітати з днем народження і ти хочеш, щоб твоє привітання було оригінальне, урочисте, бо це твій найкращий друг. Що можна зробити? – Звісно ж, використати доречні архаїзми! І твоє привітання зазвучить так, ніби ти вітаєш короля, а не просту людину.

Переконайся в цьому, прочитавши наведений нижче **привітальний текст (адрес)**.

Зеленє жито, зелене
(Народна пісня)

Зеленє жито, зелене,
 Хорошії гості у мене.
 Зеленє жито женці жнуть,
 Хорошії гості в хату йдуть.

Зеленє жито, зелене,
 Хорошії гості у мене.
 Зеленє жито за селом,
 Хорошії гості за столом.

Зеленє жито, зелене,
 Хорошії гості у мене.
 Зеленє жито при межі –
 Хорошії гості до душі.

Зеленє жито, зелене,
 Хорошії гості у мене.
 Зеленє жито ще й овес, –
 Тут зібрався рід наш увесь.

Високодостойний мій друже! Я не пійт, та річ мовити хочу, щоб нині віншувать тебе із цим красним днем – днем твоїх уродин. У день цей твої панотець і паніматка не натішатся своїм чадом, як і я не нарадуюся тим, що в мене є такий лепський товаришок.

Зичу тобі в цей день, щоб погіден був кожен день твого життя! Хай одесную тебе супроводжує мрія, яка допоможе узріти майбуття, де на тебе чекає вікторія, а ошуйцю хай з тобою йде фортуна. Хай уста твої повсякчас сяють усмішкою й жодний бісний аспид не втримається перед її силою. Многая й благіі літа тобі, мій щирсердний друже!

Історизми

Крім **архаїзмів**, серед **застарілих слів** виокремлюють ще й **історизми**.

Історизми – це слова й вирази (наприклад, фразеологізми), уживані на позначення предметів, явищ і понять, які колись існували, а потім **зникли, вийшли з ужитку, стали неaktuальними**, а тому слова й вирази, що їх позначали, сьогодні ми сприймаємо як **знаки певної історичної епохи** та вживаємо лише тоді, коли треба розповісти про цю історичну епоху.

Те, чим **історизми** відрізняються від **архаїзмів**, допоможе зрозуміти інформація на схемі.

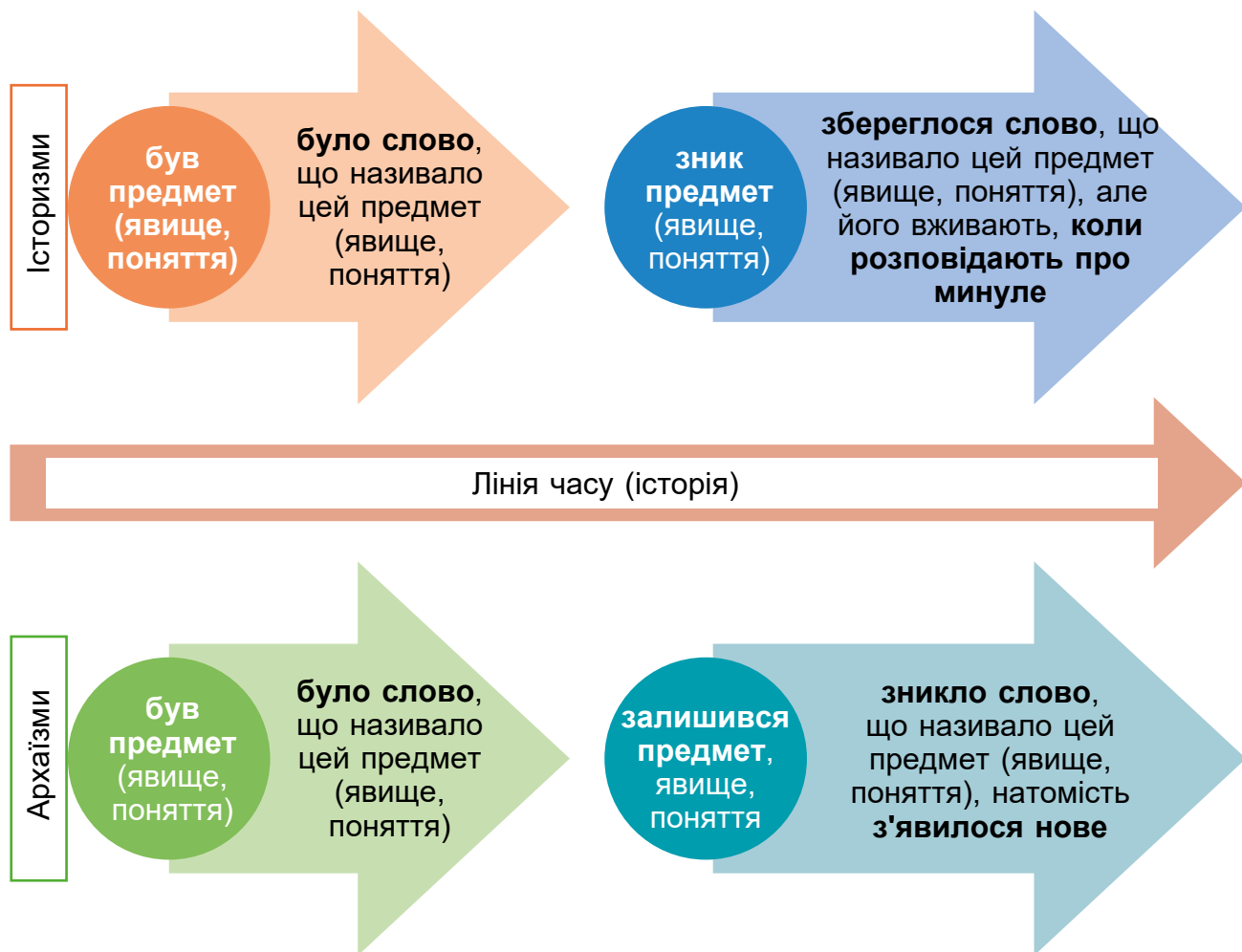

Схема. Різниця між історизмами та архаїзмами

Таким чином, **історизми** – це слова і вирази, які були і продовжують існувати, хоча предмети, явища, які ними колись позначалися, уже зникли, не існують. Якщо коротко: слово – є, а предмета – немає.

Наприклад, колись давно, у часи України-Русі (X–XIII століття), був такий стан заможних людей, як *бояри*. Це були великі землевласники, які належали до князівського двору та входили до складу військової дружини *князя* – головного правителя руських земель. Із часом бояри, як і князі, зникли, а натомість з'явилися на наших землях інші заможні люди – *королі, царі, гетьмани, президенти, магнати, шляхтичі, фермери*. Так от, коли бояр і князів не стало, люди припинили вживати відповідні слова («бояри», «боярин», «князь» та інші). Однак ці слова не загубилися, не втрапилися, не забулися зовсім: їх завжди згадують, коли хочуть розповісти про давні часи X–XIII століть. Тобто ці слова стали **історизмами**, що стосуються **історичного періоду** X–XIII століть, коли на наших землях існувала велика й могутня держава Русь, що нею правили князі, при яких були бояри, воєводи, дружинники та ін.

Кожна історична епоха залишила по собі чимало таких слів, які ми на сьогодні вважаємо історизмами. Ось деякі приклади.

Слова-історизми	Історична епоха, коли ці слова були звичайними словами
<i>Князь, боярин, дружинник, гусяр, смерд, лук, спис, забороло, кольчуга, шолом, кожум'яка, гривня (гривна), віче</i>	Держава Україна-Русь (X–XII століття)
<i>Козак, гетьман, воєвода, полковник, отаман, старшина, курінь, січ, січові люди, чернь, ляхи, вїт, чайка, злотий, дукат, рада</i>	Українська козацька держава (XVI – XVIII століття)
<i>Цар, цариця, дворянин, пан, паничина, кріпак, кріпацтво, чумак, чумацтво, гайдамака, коліївщина, губернія, повіт, жандарм (жандар, поліцай, опришок, катеринки, ліврея</i>	Україна під владою Російської та Австро-Угорської імперії (XVIII – початок XX століття)
<i>Більшовик, соціалізм, НЕП, непман, комуніст, комсомолец, рада, радянський, продрозверстка, кулемет, НКВД, енкаведист, кагебешник, концтабір червоногвардієць, колгосп, радгосп</i>	Україна в складі Радянського Союзу (20-30-ті рр. XX століття та пізніше)
<i>Перебудова, госпрозрахунок, фірмач, рухівець, човник, джинси-кльош, купонокарбованці</i>	Україна в часи розпаду Радянського Союзу (80-90-ті рр. XX століття)

Із часом історизмів стає все більше й більше, адже в процесі розвитку суспільства все поступово змінюється: щось зникає, а натомість з'являється щось нове. І ці зміни бувають дуже-дуже швидкі, адже історія твориться кожного дня, і ми є її свідками й творцями, а отже, і після нас залишаться слова, які наші нащадки сприйматимуть як слова-історизми.

Водночас буває й таке, що на якомусь етапі розвитку суспільства слово-історизм знову може «ожити», тобто мовці починають його знову активно використовувати, хоча, можливо, й у дещо іншому значенні.

Наприклад, у X–XII століттях, у часи України-Русі, використовували таку грошову одиницю, як гривня. Це слово в значенні певної кількості монет уперше згадане в «Повісті минулих літ», де літописець писав, що князь Олег Віщий, прийшовши з Півночі, став владарювати в Києві й «установив варягам давати від Новгороду *гривен* триста на рік, заради миру». Тоді гривні (гривни) були різними, зокрема у вигляді срібного зливку вагою близько 200 грамів. Із часом гривні мінялися (про це ти можеш почитати на сайті Національного банку України за посиланням <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history>), а на їх місце поступово приходили *злотники*, *срібляники*, *гривенники*, *карбованці*, *злоті*, *рублі*, *копійки*, *червінці* та інші грошові одиниці, тобто слово «гривня» поступово ставало **словом-історизмом**. Так проходили століття... І от у XX столітті слово «гривня» ожило: у 1918 році цим словом назвали основну грошову одиницю Української Народної Республіки, а пізніше, у 1996 році, слово «гривня» стало назвою грошової одиниці незалежної України. Таким чином, слово-історизм «гривня» почало жити новим життям, і тепер кожного дня ти його використовуєш як звичайнісіньке слово. Звісно ж, зараз наша гривня – це проста монета з певного металу чи банкнота з паперу, а не 200 грамів срібла, як це було в давнину, у часи Русі, але все одно вона нам дорога, бо в цьому невеличкому слові **закарбувалася понад 1000-літня історія нашої держави – України-Русі**.

Увага!

Уживаючи **слова-історизми**, необхідно пам'ятати, що вони будуть доречно й правильно вжиті лише тоді, коли ти розповідаєш про ту історичну епоху, коли ці слова **були звичайними словами**, уживаними людьми, які жили в той час.

Наприклад, коли ти розповідаєш про часи Русі, то цілком виправданим і необхідним буде вживання слів *князь*, *боярин*, *дружинник* тощо. Якщо ж ти, розповідаючи про ті давні історичні часи, замість слова *князь* використаєш слова *цар*, *гетьман* чи *президент*, замість *боярин* – слова *магнат*, *шляхтич* чи *фермер*, замість *дружинник* – слово *солдат*, то ти припустишся лексичної помилки.

Що необхідно робити, щоб не припускатися таких помилок? – Безперечно, треба **добре вчити й знати історію** свого народу й інших народів.

Літопис

Раніше в тебе була можливість дуже-дуже багато чого дізнатися про **літопис** як **епічний жанр**. І ти вже чудово знаєш, що **літописи** – це **історико-літературні твори**, у яких **літописці** літо за літом (тобто рік за роком) описували події, які відбувалися на наших землях у давнину.

Ти навіть знаєш, що одним із перших великих літописів, створених у Києві, був літопис, що має назву «Повість минулих літ» (або інколи його ще називають «Повість врем'яних літ»), а одним з авторів його був ченець **Нестор Літописець**.

Закономірно в тебе могло виникнути питання, чому ми називаємо цей твір Нестора «**літопис**», хоча в його назві вжито слово «**повість**». Звідки ця **суперечність**?

Річ у тім, що тоді, коли Нестор та інші ченці писали свій величний твір, було ще зовсім мало **літературних, тобто письмових, жанрів**, адже в той час творчість було здебільшого усною, тобто твори передавалися від покоління до покоління з уст в уста. Усе почало змінюватися, коли **брати Кирило і Мефодій** створили нашу **писемність** (пригадай, що ти знаєш вже знаєш про **кириличне письмо**): тоді роз-

виток літератури став більш жвавим і почало з'являтися все більше літературних жанрів, як-от повість, слово, похвала та ін. І серед цих жанрів найбільш популярним був **жанр повісті** – твору, у якому автор повідав (від дієслова «повідати», тобто «розказати, розповісти») про якісь події, що колись відбулися.

От і виходить, що «Повість минулих літ» – це дійсно **повість**, тобто розповідь про минулі літа (роки). Ось як сам Нестор починає свій твір:

*Повість минулих літ Нестора, чорноризця Феодосієвого монастиря Печерського, звідки пішла Руська земля, і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала.
Тож почнемо повість оцю.*

Та оскільки в цій повісті розповідь здебільшого ведеться за літами (за роками), то ми й називаємо її **літописом**.

Порівняння

Порівнювати когось із кимось або щось із чимось іншим, **зіставляти** різні предмети і явища – це особлива розумова здатність людей. Ми щодня робимо безліч порівнянь, щоб краще зрозуміти навколишній світ і людей або щоб виразніше, точніше, красивіше розповісти про цей світ і людей у ньому іншим. Те, що ми отримуємо завдяки цій здатності, називають **порівнянням**. Порівняння доволі властиві нашому **побутовому мовленню**, але особливо вони характерні для **художнього стилю мовлення**.

Порівняння (іншомовне **компаратив** – від латинського *comparatio* – *порівнювати*) – це засіб **художньої виразності**, коли якийсь предмет, явище, подія зіставляються з якимось іншим предметом, явищем чи подією для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати їх особливості.

Порівнюючи, обов'язково треба згадувати (називати) обидва об'єкти, які, на твою думку, чимось подібні, схожі між собою, тобто між якими можна поставити знак приблизної рівності (\approx) за якимись ознаками, властивостями, рисами. Спробуй, наприклад, порівняти цих двох малючків за тим, що тобі видається в них подібним.

Об'єкт 1

\approx

Об'єкт 2

То як? Удалося? Безперечно, адже порівнювати – означає бачити (уявляти) і помічати **спільне або відмінне між об'єктами порівняння**.

Порівняння – це легкий і водночас неймовірно ефективний **художній засіб**, саме тому його часто використовують письменники у своїх творах. Ось тільки-но глянь, який неймовірний **опис місцевості** вийшов в Івана Нечуя-Левицького, зокрема й завдяки частому **вживанню різноманітних засобів порівняння**.

По обидва береги Раствавиці через усю Вербівку стеляться сукупні городи та левади, не одгороджені тинами. Один город одділяється од другого тільки рядком верб або межами. Понад самим берегом в'ється в траві стежка через усе село. Підеш тією стежкою, глянеш кругом себе, і скрізь бачиш зелене-зелене море верб, садків, конопель, соняшників, кукурудзи та густої осоки.

От стеляться розложисті, як скатерть, зелені левади. Густа, як руно, трава й дрібненька, тонісінька осока доходить до самої води. Подекуди по жовто-зеленій скатерті розкидані темно-зелені кущі верболозу, то кругленькі, наче м'ячики, то гостроверхі, неначе топольки. Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раствавиця, неначе передражнює здорові річки, як часом маленькі діти передражнюють старших. А там далі вона повилася між високими вербами та лозами, що обступили її стіною з обох боків. Он верби одступились од берега і розсипались купами на зеленій траві. Скрізь по обидва боки Раствавиці на покати стеляться чудові городи, жовтіють тисячі соняшників, що ніби поспинались та заглядають поверх бадилля кукурудзи на річку; там далі набігли над річку високі коноплі і залили берег своїм гострим важким духом. В одному місці розрослись чималі вишняка, а далі од берега, коло самих хат, ростуть дикі груші та яблуні, розкидавши своє широке гілля понад соняшниками; а ондечки серед одного города вгніздилась прездорова, стара, широка та гілляста дика груша, розклала своє гілля трохи не при землі на буряки та картоплю. Соняшники заплутались своїми жовтими головами в гіллі.

Серед села Раствавиця входить в широкий ставок. Кругом ставка знов осоки та верби: то стоять рівною стіною, то збились ніби в прездоровий круглий стовп, то пішли берегом, наче вирізаною зверху в зубчики оборкою. На ставу ніби плаває маленький острівець з високими старими тополями та осоками. На греблі знов у два рядки видивляються в воді дуже старі, товсті, дуплиністі верби, вкриваючи гіллям здоровий панський питель. Нижче од ставка Раствавиця знов повилася між зеленими левадами та вербами, а далі сховалась в дубовий ліс та й уткнула в Рось.

Усі вулиці в Вербівці ніби зумисне обсажені високими вербами: то поросли вербові кілки тинів. Усе село наче в розкішних алеях. Як залле Вербівку літне палке сонце, як засипле її зверху золотом та сріблом сонячне марево, то вся кучерява долина здається залитою буйними зеленими морськими хвилями, що десь набігли з моря, й залили, й затопили долину, й скам'яніли, піднявшись високо вгору. Дивишся й не надивишся, дишеш і не надишешся тим чистим гарячим та пахучим повітрям (Іван Нечуй-Левицький. «Микола Джеря»).

П'еса-казка та віршована п'еса казка

Ти вже, безперечно, добре знаєш, що таке **казка** і **п'еса**, однак пригадаймо основне про ці жанри.

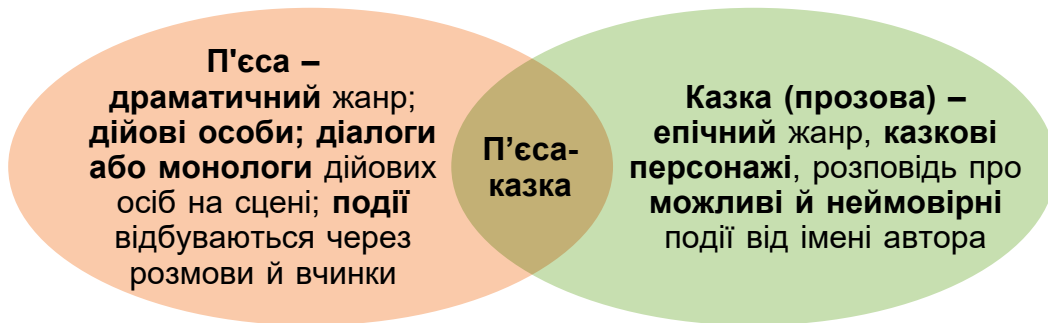
Казка – це **розповідь** про вигадані події, які сприймаються як реальні. Зазвичай казки є **прозовими творами**, тобто творами, які належать до такого роду літератури, як **епос**, одна інколи казки бувають і **віршованими**, тоді ми їх можемо вважати **ліро-епічними творами**. У цих творах **персонажами** можуть бути як люди, так і тварини, а також різноманітні предмети, зокрема **чарівні предмети-помічники**.

П'еса – це загальна (родова) назва художніх творів різних жанрів (**драма, комедія, трагедія**), які створюють для показу на сцені, наприклад, у театрі. Такі твори належать до літературного роду – драматургія (або **драма**). Особливістю цих

творів є те, що вони побудовані у вигляді **діалогів дійових осіб**, які обмінюються **репліками**. Автор у тексті п'єси може давати різноманітні зауваги про те, що мають роботи або як мають поводитися дійові особи (актори), в **ремарках**. П'єси за будовою поділяються на **дії, сцени, яви** тощо.

Що ж буде, якщо ми спробуємо поєднати те, що має казка, з тим, що характерне для п'єси? – Звісно ж, з'явиться зовсім новий **літературний жанр** – **п'єса-казка**.

П'єса-казка – це проміжний жанр, який поєднує в собі ознаки **прозової казки** як епічного жанру та **п'єси** як драматичного твору. Тобто **п'єса-казка** – це ніби водночас і драматичний твір, і епічний твір, а отже, у ньому відбуватимуться різноманітні казкові **події**, про які ми довідуватимемося з **діалогів або монологів дійових осіб**, а також із їх поведінки й учинків.

Такий «хитромудрий» твір тобі вже доводилося нещодавно читати і навіть інсценізувати. Пригадай-но, **п'єсу-казку Нелі Шейко-Медведевої «Лисиця, що впала з неба»**. Виходить, що ти вже чудово знаєш, що таке п'єса-казка!

А тепер уяви, що якийсь **автор** узяв і вирішив ще дужче ускладнити своє завдання: він запланував написати не просто п'єсу-казку, а написати її **ритмічною мовою**, тобто **віршами, віршованою мовою**. Так цей автор створив ще один **проміжний літературний жанр** – **віршовану п'єсу казку**.

Віршована п'єса-казка – це складний жанр, що поєднує в собі ознаки **ліричного, драматичного та епічного творів**.

Раніше тобі, можливо, навіть траплялося читати або бачити на сцені в театрі такі **віршовані п'єси-казки**. А може, з однокласниками та однокласницями ви навіть самі робили постановку таких п'єс-казок? Пригадай, наприклад, віршовані п'єси-казки Олександра Олеся «Бабусина пригода» чи «Микита Кожум'яка».

Вимога

Вимога – це **мовленнєвий жанр**, що полягає у висловленні **адресантом (автором, мовцем)** побажання, **прохання**, яке висловлене ним так, що не припускає заперечень з боку **адресата (слухача, читача)**. Висловлюючи вимогу, адресант (мовець, автор) упевнений насправді або ж припускає, що він **має право** наполягати на тому, щоб адресат (слухач, читач) зробив те, чого від нього хоче адресат.

Це означає, що адресант, щоб ставити якусь вимогу, повинен мати **вищий соціальний статус**, ніж адресат. Наприклад, учитель або батьки, у яких вищий соціальний статус, ніж у тебе, можуть вимагати в тебе виконання домашнього завдання, а от твій однокласник чи однокласниця – не можуть, бо ти з ними маєш **той самий соціальний статус**.

Щоправда, в окремих випадках навіть твої однокласники можуть вимагати в тебе виконання домашнього завдання. Це буває тоді, коли вони відчують, що мають право на це. Уяви, наприклад, що вчителька задала вам додому в парі з однокласником або однокласницею підготувати доповідь, а ти не робиш цього. У такому разі твій напарник або напарниця **можуть поставити перед тобою вимогу**, бо дійсно мають право на це, адже ваш успіх залежатиме від вашої спільної роботи.

Вимога належить до групи тих мовленнєвих жанрів, метою яких є **спонукання адресата** до виконання якоїсь дії або, навпаки, спонукання не виконувати якоїсь дії. На **схемі 1** показано деякі зі спонукальних жанрів.

Схема 1. Мовленнєві жанри спонукання

Пригадавши, що ти знаєш про ці мовленнєві дії із життя, ти, безперечно, розумієш, що вони багато в чому різняться, хоча в них є й чимало спільного. Основну різницю між цими мовленнєвими жанрами можна доволі виразно побачити, розташувавши їх на шкалі «м'яко – жорстко» (див. схему 2).

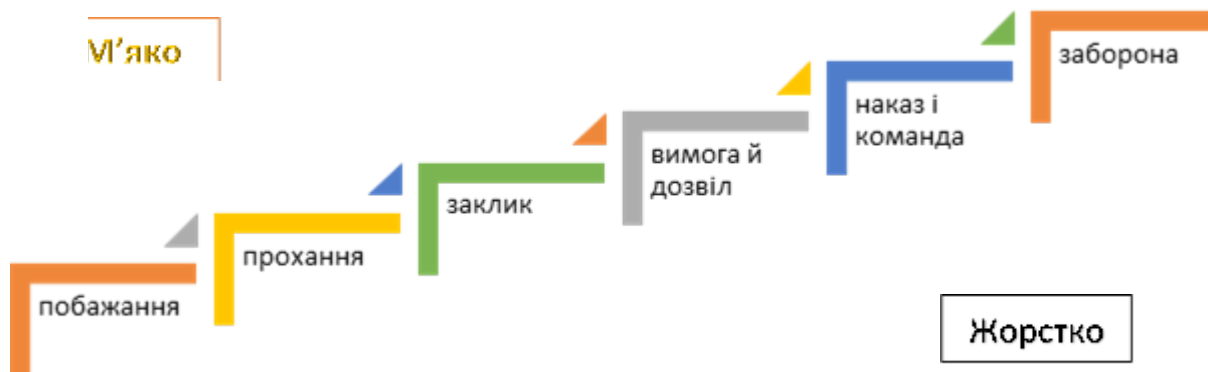

Схема 2. Відмінність між мовленнєвими жанрами за шкалою «м'яко – жорстко»

Заклик

Заклик – це мовленнєвий жанр спонукування, який виявляється у зверненні адресанта (мовця, автора) до якогось адресата (однієї людини чи певної групи людей) з певним **натхненим проханням** чи **вимогою** виконати певне завдання чи, навпаки, не робити чогось, наприклад:

Друзі, читайте більше, адже книга – це море насолоди й океан потрібних для життя знань!

Борімося з лінню!!!

Заклик зазвичай виражають **стисло**, часто використовуючи **наказові форми дієслів**. Найбільш уживаною наказовою формою в закликах є **форма 1-ї особи множини** (*ми пишімо, думаймо, ходімо, радіймо, виступімо, відвідаймо, поборімося* тощо). Чому саме вона? Тому що адресант, висловлюючи заклик, хоче ніби показати, що він не тільки когось спонукає до певної дії, але й сам готовий діяти разом з ним чи ними.

Крім того, для заклику можуть бути використані й неозначені форми дієслова, наприклад: *Не здаватися! Боротися!*, або речення з дієсловами *закликати, звертатися (із закликом до)*, після яких іде власне вказівка на те, до чого закликає адресант наприклад: *Я закликаю вас не лінуватися, виконуючи цю вправу! Ми звертаємося до вас із закликом припинити ці ганебні дії!*

Увага!

Іменник чоловічого роду заклик у формі родового відмінка однини має закінчення **-у**: *Ми всі зраділи цьому заклику.*

Заклик в **усному мовленні** часто виражається піднесено, урочисто, натхненно, голосно. А це означає, що на письмі **речення-заклики** ми маємо завершувати **знаком оклику**. Якщо ж є потреба неабияк акцентувати якийсь заклик, то можна використати аж три знаки оклику:

Учімося, друзі! Не зупиняймося перед труднощами!!!

Заклики – важливий мовленнєвий жанр. Вправний мовець знає, де заклик буде доречним, а де – ні. Наприклад, у **творі-описі** чи **творі-розповіді** заклики недоречні, а от у **творі-роздумі** чи **есе** – вони цілком можливі, особливо якщо метою таких творів є переконати когось у певній думці й закликати чинити правильно або не чинити неправильно. Під час **публічних виступів** заклики будуть надзвичайно корисні, коли **оратор** виступає на **зборах** чи на **мітингу** з **промовою**, однак якщо йдеться про **доповідь**, то в ній заклики будуть зайві.

Подовження приголосних звуків і подвоєння букв на позначення подовження

Тобі вже добре відоме таке **фонетичне (звукове) явище**, як **уподібнення приголосних звуків**, і ти знаєш, що є різні види уподібнення – за **глухістю**, за **дзвінкістю**, за **місцем і способом творення**, а також за **м'якістю**.

Сутність усіх цих уподібнень полягає в тому, що якщо поряд опиняються два **приголосних звуки**, то **наступний** звук намагається зробити той приголосний звук, який іде перед ним, подібним до себе. Завдяки цьому звуковому процесу нам стає **легше вимовляти** поєднання приголосних звуків – так ми **економимо свої зусилля**.

Унаслідок уподібнення сусідні приголосні звуки можуть

- або лише **частково** ставати схожими одне на одного (це називають **частковим уподібненням**),
- або **повністю** уподібнюватися одне до одного (це називають **повним уподібненням**).

Якщо відбувається **повне уподібнення** приголосних звуків, то на місці **двох різних звуків** з'являється **один довгий звук**.

Довгий приголосний звук – це звук, вимовляння якого триває довше, ніж вимовляння одного подібного звука. У транскрипції такі довгі звуки позначаємо **двокрапкою**.

Випадків, коли два різних звуки внаслідок уподібнення перетворюються на один довгий звук, чимало. Приклади таких уподібнень наведено в **таблиці 1**.

Таблиця 1

Випадки появи довгих приголосних звуків унаслідок уподібнення

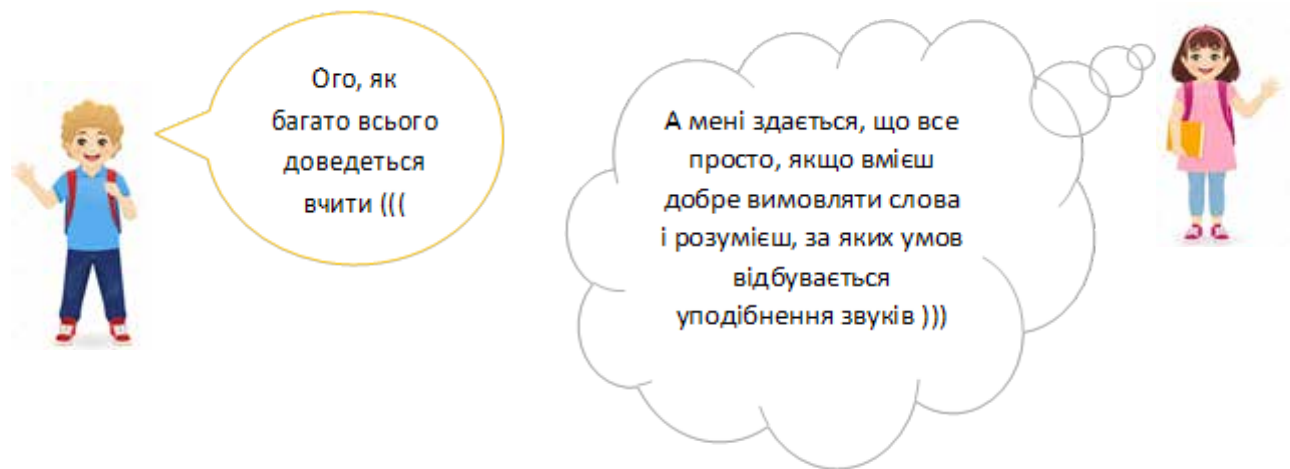
Випадок	Схема уподібнення
розжувати [рож:ува́ти ^е]	[зж] > [ж:]
зшити [ш:і́ти ^е]	[зш] > [ш:]
масштаб [маш:та́б]	[сш] > [ш:]
розсипати – [рос:і́пати ^е]	[зс] > [с:]
журишся [жури ^е с'а]	[шс'] > [с:]
вітчизна [в'іч:і́зна]	[тч] > [ч:]
коротший [коро́ч:и ^е ї]	[тш] > [ч:]
навчаються [наўча́йуц'а]	[т'с'] > [ц:]
квітці [кв'і ц'і]	[тц'] > [ц:]
мучся [му́ц'а]	[чс'] > [ц:]
ручці [ру́ц'і]	[чц'] > [ц:]

Усі наведені приклади **повного** уподібнення приголосних звуків – це **«живі» звукові процеси**, які ми щоразу здійснюємо під час усного мовлення, якщо говоримо правильно, тобто легко й економно. Позначення на письмі довгих приголосних звуків, які з'явилися в слові внаслідок уподібнення, є орфограмою.

Водночас у деяких словах **повне уподібнення приголосних звуків** відбулося колись давно, а тому сьогодні ми навіть не відчуваємо того, що колись там були два різні звуки. Зараз ми просто вимовляємо (і чуємо) в цих словах **один довгий звук**, як-от, наприклад, у словах [кам'ін:'а], [с'іл:'у], [сум'іш:'у] та подібних до них.

На письмі **подовжені приголосні звуки**, які з'явилися внаслідок певного історичного процесу, позначають **подвоєною буквою**: *каміння, сілля, сумішшю, князювання, лихоліття, дихання, кипіння, останній, сьогоднішня, навчання, гупання, життя, наллю, міццю, січчю, раттю, узбіччя, узбережжя, доповіддю* тощо.

Насамкінець зазначимо, що для грамотного письма важливо навчитися розрізняти випадки появи в словах довгих приголосних звуків унаслідок уподібнення та подовжені приголосні.

Нотатка. Хай тебе не лякає така кількість довгих звуків у словах, адже насправді ти їх вмієш чудово вимовляти. Тож тепер головне поступово зрозуміти всі випадки й ретельно все це відпрацювати на письмі.

Анонс

Анонс (від французького *annonce* – оголошення) – це **медіажанр** у вигляді **повідомлення** про якусь подію чи акцію, що відбудеться **найближчим часом** (*ярмарок, виставка, вистава, шоу, концерт, збори, лекція, показ фільму чи мультфільму* тощо), зі стислим викладом **змісту** заходу, **інформацією** про час і місце його проведення, учасників, організаторів та інше.

Удало створений анонс – це запорука того, що на певний захід чи подію придуть люди. Саме тому **текст анонсу** має бути:

- інформативним, але стислим,
- упадати в око, але бути струнким,
- пропонувати факти (час, місце тощо), але бути водночас емоційним, з інтригою щодо майбутнього заходу чи події.

Погодсья, тобі б точно захотілося відвідати захід, інформацію про який було за кілька днів до події оприлюднено в анонсі, наведеному нижче.

Головна ■ Анонс

Львівський книжковий ярмарок: 400 подій на 11 локаціях

Опубліковано: 10:25, 11.09.2021

Львівський книжковий ярмарок — грандіозна подія вересня, на яку увесь рік чекають і видавці, й автори, і, звісно, книгомани. І хоч пандемія 2020 внесла свої правки і Книжковий ярмарок було скасовано, 15-19 вересня 2021 року він повертається зі ще більшим розмахом.

За своєю функцією анонс чимось подібний до оголошення та реклами (рекламного оголошення). Чим же він від них різниться? — Передусім тим, що він дає інформацію про майбутню подію чи захід, натомість оголошення стосуються або минулої події (наприклад, оголошення про втрату документів) або бажаної події (наприклад, оголошення про продаж квартири), а реклама має на меті спонукати адресата вже зараз зробити якусь дію (наприклад, придбати товар).

Увага!

Іменник іншомовного походження анонс не має подвоєних букв, хоча у французькій мові, із якої це слово запозичила українська, подвоєні букви є, порівняй: **annonce** – **анонс**. Чому так? Ти вже, можливо, пам'ятаєш чому, але не зайвим буде нагадати: правило правопису слів іншомовного походження говорить, що в **словах іншомовного походження – загальних назвах** подвоєння букв немає, навіть якщо таке подвоєння було в **мові-джерелі**: *class* – *клас*, *annotatio* – *анотація*, *annonce* – *анонс* тощо.

Винятками з цього правила є слова: *алло*, *аннали* (літопис), *білля* (закон), *бонна* (вихователька), *брutto* (вага з упаковкою), *булла* (грамота), *ванна*, *вілла*, *гамма* (буква), *дурра* (рослина), *канна* (рослина), *мадонна*, *манна* (сік, їжа), *мірра* (дерево, смола), *мокко* (кава), *мotto* (наскрізна думка), *мулла* (священник), *нетто* (вага без упаковки), *панна*, *пенні* (монета), *панно* (картина), *тонна*.

Крім того, є ще інші особливі випадки, коли зберігаємо подвоєння букв у словах іншомовного походження. Тому варто уважно поставитися до **орфограми «Подвоєння букв у словах іншомовного походження»**.

І ще одна важлива заувага: іменник чоловічого роду анонс у формі родового відмінка однини має закінчення **-у**: *Ми ще не бачили анонсу цієї вистави*.